

SIMON F. Nándor
A Munkásőrség karhatalmi feladatai

„Az Önök kezébe a külső és belső ellenség ellen adták a fegyvereket. Ez a fegyveres erő csődöt mondott. ... Magukat a legnagyobb, legigazságosabb kritika azzal érte, hogy létre kellett hoznunk a Munkásőrséget.” – mondotta 1957. februárjában a Néphadsereg tisztjeinek tartott politikai tájékoztatón MAROSÁN György államminiszter, a párhierarchiában KÁDÁR János helyettese.¹ S valóban: ez a kijelentés a magyarázata annak, hogy miért kellett egy új fegyveres testületet létrehozni 1957 elején.

Arra most nem szeretnék kitérni, hogy milyen volt Magyarország politikai helyzete 1956-ban – ez ismert, noha a tényleges, tárgyilagos feldolgozás még várat magára. Tény, hogy a Néphadsereg felső vezetése, de sok helyen és esetben az alsóbb is, tehetetlen volt, pontosabban: nem volt ura a helyzetnek. Némileg enyhíti a helyzetüket, hogy azokban a napokban nem volt egyszerű tisztán látni. A párt, illetve a kormány előbb ellenforradalomról beszélt, majd felkelésről. Előbb statáriumot vezettek be, majd feloldották. Az MDP² október 23-án este ülésező Központi Vezetősége APRÓ Antal vezetésével Katonai Bizottságot hozott létre az ellenforradalom – akkor még így értékelte a kialakult helyzetet a pártvezetés – felszámolására. Ekkor már ugyanis, a főváros különböző pontjain kezdtek kialakulni a fegyveres góccok. APRÓ Antalnak és a vezetése alatt álló bizottságnak az volt a véleménye, hogy a néphatalom megvédése érdekében fel kell fegyverezni a munkásokat: munkásmilíciát kell létrehozni. Ezt a javaslatot egy-két nappal később elő is adták a Honvédelmi Minisztérium vezetőinek. A Vezérkar hadműveleti csoportfőnöke, SZÜCS Miklós ezredes erre így reagált: „... honnan tudja, hogy a gyárakban kiosztandó fegyverek kinek a kezébe kerülnek, barátéba vagy ellenségébe?”³ És noha a munkások felfegyverzése a kommunisták részéről végig napirenden volt, mégis, mielőtt ellátták volna őket fegyverrel, november 4-e után, előbb – ideiglenes jelleggel – a karhatalmat szervezték meg. Végül is, amikor már jó remény látszott a hatalom megmentésére, konkrétan kezdtek foglalkozni az új, munkásokból álló fegyveres testület kialakításával.

Illetve, előbb egy kérdést kellett tisztázni: Rendező Gárda legyen-e, vagy pedig olyan fegyveres intézmény, amelyik szervesen beépül a többi testület közé?

Ami a Rendező Gárdát – a párt rendezvényeit biztosító, a rendre és a zavartalanágra felügyelő szervezetet – illeti, a kommunista párt 1945 előtt nem rendelkezett ilyennel. A szociáldemokrata párt azonban igen. A '20-as években nem kisebb személyiség állt az élén, mint STROMFELD Aurél, aki e szervezet létrehozását akkor vetette fel SZAKASITS Árpádnak, amikor együtt ültek a börtönben. STROMFELD, a visszaemlékezések szerint, amolyan katonai kiképzés félét tartott, azzal a szándékkal, hogy a majdani második tanácsköztársaság vörös hadseregének a magját alkothassák a gárdisták. Mint mondtam, ekkoriban az illegalitásban működő kommunista párt nem rendelkezett R-Gárdával. Igaz, volt akinek az volt a feladata, hogy megpróbálja leleplezni a pártba beépülő spicliket. Őt egyébként EISENBERGER Benjaminszék hívták s évekkel később a PRO-t, majd az ÁVO-t s végül az ÁVH-t irányította – akkor már PÉTER Gábornak hívták. Azután persze, 1945-ben az MKP⁴ is megszervezte a maga R-Gárdáját, amit az a HALAS Lajos vezetett, aki majd ezredesi rendfokozatban a Munkásőrséget szervezi meg – TÖMPE Istvánnal és CZINEGE Lajossal együtt –, s lesz első országos parancsnoka. A két munkáspárt egyesülését követően a két R-Gárda is egyesült, majd lényegében jobbra az R-gárdistákból alakult meg a Pártőrség, amely pedig később beolvadt a Kormányőrségbe. A Magyar Szocialista Munkáspárt Ideiglenes Intéző Bizottsága 1956. december 11-i ülésén foglalkozott az R-Gárda kérdésével. FEHÉR Lajos, a testület tagja – akit egyébként ezen a tanácskozáson bíztak meg szénbányászati kormánybiztosi teendőkkel –, azt javasolta, hogy a gárdistákat fegyverezzék fel. MAROSÁN György ezt azzal egészítette ki, hogy a gárdisták az üzemekben felállítandó fegyveres milícia tagjai legyenek. KÁDÁR János ellenezte a gárdisták felfegyverzését, mert akkor az R-Gárda „a párt hadserege lenne, ez pedig nem helyes”. Határozat született arról, hogy meg kell szervezni az R-Gárdát, amelyet a karhatalmi parancsnokság a Munkásőrség részeként kezeljen.⁵ Munkásőrség? Hiszen még meg sem alakult ekkor!

Az MSZMP Ideiglenes Intéző Bizottsága több mint egy hónappal később, 1957. január 29-én keltezett határozata rendelkezett a Munkásőrség felállításáról.⁶ A határozatot február 12-én tették közé a Központi Bizottság Tájékoztatójában, s 10 nappal később már meg is alakultak az első zászlóaljok. A párthatározat szerint a testület létszámának az év végéig el kellett érnie a 30 ezret. A határozat azt is kimondta, hogy „A Munkásőrség elsősorban üzemi munkásokból áll.”⁷ A párthatározatot követően, 1957. február 19-én született meg a Népköztársaság Elnöki Tanácsának 1957. évi 13. számú törvényerejű rendelete a Munkásőrségről. Annak preambulumban olvasható, hogy a Munkásőrség „A népi demokratikus államrend fokozottabb megvédése, a dolgozó nép nyugalmának és a termelés za-

vartalanságának biztosítása, továbbá az ellenforradalmi elemek restaurációs kísérleteinek hatékonyabb elhárítása érdekében – a dolgozók kívánságára –, alakult meg.⁸ A rendelet azt is előírta, hogy a végrehajtásáról a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány gondoskodik. És március 9-én már meg is született a Munkásőrség országos parancsnokának és az országos rendőr-főkapitánynak az 1. számú parancsa a „Munkásőrség egységei, a rendőri szervek és karhatalmi alakulatok együttműködéséről”,⁹ pontosabban a „... március és április hónapokban végrehajtandó feladatokban”. E szerint a Munkásőrség karhatalmi feladatait elsősorban a párházak, a fontos objektumok, ipari üzemek őrzése, a párt és az állami rendezvények zavartalanságának biztosítása jelentette. „... a munkásőrség egységei csak csapatalakulatban használhatók fel, rendőri és karhatalmi egységekkel közösen” – határozta meg a parancs.

Mielőtt tovább mennénk, tisztázzunk egy kérdést: párhadsereg volt-e a Munkásőrség, vagy sem? Vagyis, milyen mértékben irányította a testület tevékenységét a párt?

Először is: kik lehettek munkásőrök? Mindenekelőtt ketté kell választani a társadalmi – tényleges és tartalékos –, valamint a hivatásos állományt. A társadalmi állomány esetében, ellentétben a hivatással, nem volt kötelező a párttagság. Tulajdonképpen, a követelmények megegyeztek azokkal a feltételekkel, amelyeket a fegyveres erők és a többi fegyveres testület írt elő. A már említett 1957-es párthatározat azért még meghatározta, hogy „A munkásőrség tagjai lehetnek azok a munkások, szegényparasztok, tsz tagok, állami gazdasági és gépállomási dolgozók, akik az 1919-es forradalmi harcokban résztvettek, partizánok voltak, akik 1945 előtt résztvettek a munkásmozgalomban, valamint akik a felszabadulás utáni években a szocializmus építésében szilárdan helytálltak és nem inogtak meg az október 23-át követő hetekben sem.”¹⁰ A Munkásőrség utolsó, 1982-ben megjelent Szolgálati Szabályzata már így fogalmaz: „híve a szocialista rendszernek, egyetért a Magyar Szocialista Munkáspárt politikájával, megvalósításában részt vesz; a Magyar Népköztársaság Alkotmánya és törvényei szerint szocialista emberhez méltóan él és dolgozik”¹¹. Érdekes, magának a felvételnek a rendje is. Ez úgy történt, hogy az illető, akár párttag volt, akár nem, a munkahelyi pártalapszervezetnél adta be a felvételi kérelmét, amely szervezet megvitatta azt, majd a véleményével együtt továbbította az illetékes egységparancsnokságnak, és a parancsnok jóváhagyása után a kérelem visszakerült az alapszervezethez, amely elfogadta azt – jó esetben. Ezután az egységparancsnok előképzésre osztotta be a jelöltet, amelynek letelte után a parancsnok véleményét figyelembe véve, az adott szintű – városi, járási vagy kerületi – pártbizottság végrehajtó bizottsága mondta ki a végső szót: legyen munkásőr a jelöltből! Tehát, végső soron a párt döntött a felvételről. Lényeges, hogy a Központi Bizottságban – illetve a megyei és a budapesti bizottságokban – a Munkásőrség felügyeletét nem a Közigazgatási és Adminisztratív Osztály látta el, amelyhez egyébként a fegyveres erők és testületek tartoztak, hanem a Párt- és Tömegszervezetek Osztálya. Tehát, a párt úgy kezelte a Munkásőrséget, mintha a párt része lenne. A testület országos parancsnokát azonban nem a párt vezető testülete, hanem a Minisztertanács nevezte ki és mentette föl – persze, a párt javaslata alapján. A hivatásos állományú tisztek meg a Belügyminisztérium központi állományába tartoztak – legalábbis, a '70-es évek elejéig. Hivatalosan az állami felügyeletet is a Minisztertanács látta el, sőt a kormány 49/1978. (X. 19.) számú rendelete határozta meg az 1957-es Elnöki Tanácsi törvényerejű rendelet alapján, a Munkásőrség feladatait.¹² Szóval, kissé nehézkes meghatározni, hogy mennyire volt állami és mennyire volt a párté a Munkásőrség – legalábbis a jogszabályok alapján.

De térjünk vissza 1957-hez, annál is inkább, mert fel kellett fegyverezni az új fegyveres testületet, már csak azért is, mert a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány 3075/1957. számú határozata szerint az év októberéig 30.667 munkásőrt el kellett látni fegyverrel!¹³ Ehhez a Szovjetunió, pontosabban KAZAKOV hadseregtábornok segítségét kérték: minden munkásőrt el akartak látni 7.62-es TT-pisztollyal, 20 és fél ezret dobtáras géppisztollyal, a többit pedig karabéllyal. Golyószóróból és Gorjunovgéppuskából viszont beérték volna 308–308 darabbal is. Mindehhez persze, lőszer is kellett. És hogy a szovjet parancsnok tisztán lásson, HALAS Lajos országos parancsnok 1957. február 26-án kelt levelében nemcsak a fegyvereket igényelte, hanem azt is leírta, hogy hol tart a Munkásőrség szervezése s mit kell még tenni. Levelét így fejezte be HALAS ezredes: „Az átvett fegyverzet mennyiségéről és technikai állapotáról a Munkásőrség Országos Parancsnoka félénként köteles a Belügyminiszter Elvtársnak jelentést tenni.”¹⁴ Az idő pedig sürgetett: közeledett március 15. – a MUK! A rövidítés azt jelentette: márciusban újra kezdjük. Az állami és a pártvezetés nem tudhatta mennyire komoly ez: valódi erőket jelent-e, vagy inkább csak álmodozást? Az újabb ellenforradalmat – ez volt a hivatalos jelző a kádári években az 1956. október 23.–november 4. közötti eseményeket illetően – viszont meg kellett akadályozni. Ma már tudjuk: nagyobb volt a füst mint a láng.

A következő években jószérivel fejlődött a Munkásőrség. A '60-as évek elejére konszolidálódott a társadalom – legalábbis így jellemezték ezt az időszakot. A pártvezetés engedményeket tett, amnesztiát hirdetett a politikai elítélteknek. Az ENSZ levette a napi rendjéről az úgynevezett magyar kérdést, ami azt firtatta, hogy mis is történt Magyarországon 1956 októberében, miként került hatalomra a KÁDÁR-féle vezetés. A pártvezetés úgy gondolta, hogy a Munkásőrség is tehetne engedményt: konszolidált helyzetben konszolidált testület lehetne. Döntés született tehát arról, hogy a munkásőrök adják le a központi tároló helyekre az addig maguknál tarthatott szolgálati pisztolyaikat. Ezt a parancsot, amelyet megelőzött a Politikai Bizottság határozata, nem mindenki fogadta lelkesen. Ez a PB határozat tette egyébként lehetővé, hogy a továbbiakban pártonkívüliek is kérhessék a felvételüket a testületbe. A pisztolyokra amúgy 3 évvel később újra visszatértek. Az országos parancsnok 0046. számú parancsának végrehajtási utasításában azonban némi megkülönböztetés olvasható. Voltak ugyanis olyan munkásőr egységek, alegységek – elsősorban a nyugati határ mentiek –, amelyeknek tagjai maguknál tarthatták fegyverüket, például a soproni zászlóalj, vagy a kőszegi illetve szentgotthárdi járási önálló század teljes személyi állománya. A Belügyminisztérium Törvényelőkészítő Főosztálya szigorúan titkos minősítéssel feljegyzést készített – a Politikai Bizottság említett 1963. szeptember 24-i határozata okán – 1964. február elején a „*munkásőrség egyes szervezeti és működési kérdései*”-ről. A feljegyzés készítői új törvényerejű rendelet elkészítését látták szükségesnek, mivel az 1957-est idejétmúltak tekintették, elvégre 1956 óta mégiscsak eltelt 8 év. A konklúzió, többek között azt mondta: „... a munkásőröknek az állampolgárokat érintő szolgálati jogait és kötelezettségeit jogszabályban kell rendezni; megfontolandó azonban, hogy helyes-e őket a rendőrökével azonos jogokkal felruházni;... felsőbb szinten kell eldönteni, hogy indokolt-e a függetlenített parancsnokoknak a BM állományából történő kiemelése ...”¹⁵ Mindezt megelőzte a belügyminiszter és a Munkásőrség országos parancsnokának 5. számú közös parancsa, amely újra szabályozta az együttműködést, nevezetesen: az elemi csapás és a tömegszerencsétlenség esetén a rend helyreállítására, a belső zavargások megszüntetésére, a határsértések esetén a zárások végrehajtására, fegyveres, szökött bűnözők elfogására, rendezvények biztosítására, valamint az egyéb jelentős közbiztonsági feladatok közös végrehajtására. A dokumentum leszögezte: „A BM szervek és a Munkásőrség közös akciói előtt az illetékes rendőr-főkapitány, illetve a BM szerv parancsnoka kérje a budapesti, illetve a megyei MSZMP első titkárának engedélyét a Munkásőrség igénybevételéhez. ... Közös feladatok végrehajtása esetén az együttműködő egységek parancsnoka: országos akciónál a belügyminiszter első helyettese, helyi akciónál a budapesti, megyei rendőr-főkapitány, illetve a járási, városi-kerületi rendőrkapitány, az akció parancsnokának helyettese az együttműködő munkásőregység parancsnoka.”¹⁶ Igazság szerint a közös parancs nem mondott sokkal többet. December 3-án a BM II. főcsoportjának vezetője, KÖRÖSI György r. ezredes, miniszterhelyettes szigorúan titkos jelentésében ezt írta: „... a közös parancs ... amelynek rendelkezéseit kellő eligazítások után a rendőr-főkapitányságok és az együttműködésre kötelezett szervek végrehajtották; elkészítették a kapitánysági együttműködési terveket, jóváhagyásra megfelelő előzetes észrevételek és átdolgozás után felterjesztették a főkapitánysági együttműködési terveket. Ezek a tervek és az együttműködésre kötelezett megyei szintű szervek magasabb elöljáróinak egyetértő aláírását is tartalmazzák, alkalmasak arra, hogy az 1963 végén esedékes felülvizsgálásig ezek alapján az érintettek jól együttműködjenek. ...”¹⁷ A következő esztendő januárjában született meg a fent említett közös parancs alapján „A Belügyminisztérium fegyveres szervei és a Munkásőrség együttes alkalmazásának országos terve”. Ez kimondta, hogy az 5. számú közös parancsban meghatározott esetekben „Amennyiben a fenti események valamelyike – békés viszonyok között – egy, vagy több megye területét meghaladva következik be és országos jellegű intézkedés szükséges, a feladat jellegétől függően a rendőrség, karhatalom, határőrség, munkásőrség erői együttes alkalmazásra kerülhetnek. ... a munkásőrség igénybevétele – több megyére, vagy az ország egész területére kiterjedő eseménynél – a MSZMP KB első titkára engedélyével történik. ... Riasztási normák: rendőrség, munkásőrség részére 4 óra, határőrség, karhatalom részére 2 óra.”¹⁸

Az 1964-ben a Munkásőrség országos parancsnoka által kiadott „*Intézkedés az előképzésre*”¹⁹ című irat meghatározta a legfontosabb kiképzési ágakat: lökiképzés, karhatalmi kiképzés, közrendvédelmi és határőrizeti, valamint általános ismeretek. Nézzük, mit is oktattak a leendő munkásőröknek karhatalomból! A rendelkezésre álló 20 órában elméleti előadásokon, gyakorlati, illetve harcászati alaki foglalkozásokon megismerkedhettek a részt vevők a karhatalmi tevékenység fogalmával, a feladatokkal békében, háborúban, illetve rendkívüli viszonyok között, a szolgálati csoportokkal – a felderítő-kutató csoportokkal, a csapda-leshelyekkel, a járőr és a figyelő őrszem feladattal, az ellenőrző-átteresztő ponttal – és a harc módokkal – blokkírozással, kutatással, bekerítéssel, üldözéssel –, az elemi csapások színhelyén történő karhatalmi intézkedésekkel, illetve a tömegszállítás feladataival. Ezeket

azután folyamatosan, az éves kiképzés keretében is gyakorolták, ismételték. A Munkásőrség Ideiglenes Szolgálati Szabályzata 1966-ban jelent meg, s meghatározta a szolgálat fajtáit, úgymint: karhatalmi szolgálat, közbiztonsági szolgálat, határőrizeti szolgálat és belszolgálat. Eszerint „A munkásőr karhatalmi szolgálatot akkor teljesít, ha: tevékenysége során operáció harcrendjébe, operatív karhatalmi csoportba vagy szolgálati csoportba osztják be, és tevékenységét a »Karhatalmi Harcászati Segédlet« rendelkezései alapján végzi; szolgálata során objektumok őrzését, védelmét, tömegoszlátást, rendezvények biztosítását végzi; elemi csapás és tömegszerencsétlenség során mentési, őrzési, biztosítási feladatokat lát el.”²⁰

A Magyar Népköztársaság belügyminiszterének, honvédelmi miniszterének és a Munkásőrség országos parancsnokának 1972. évi május hó 17-i 01. számú közös parancsa foglalkozott „A karhatalmi fegyveres biztosítási feladatok végrehajtásában résztvevő erők igénybevételeknek, irányításának és együttműködésének rendje” kérdéssel.²¹ Ennek a mellékletében olvasható a Honvédelmi Bizottság 2/221/1971 számú határozatának melléklete is, amely meghatározta a karhatalmi fegyveres biztosítási feladatokat: „A magyar Népköztársaságban karhatalmi feladat az a belbiztonsági csapattevékenység, amely biztosítja: a népköztársaság állami- és társadalmi rendjének veszélyeztetésére, illetve megdöntésére irányuló belső ellenséges tevékenység megakadályozását, elfojtását; az ország közbiztonságát, törvényes rendjét súlyosan veszélyeztető tömegjellegű tevékenység megakadályozását, a törvényes rend helyreállítását; a súlyosabb elmei csapások, tömegszerencsétlenségek esetén a rend helyreállítását és fenntartását. Fegyveres biztosítási feladat a csapaterővel (alegység, egység) végrehajtandó tevékenység, amelynek célja meghatározott esetekben a személy- és vagyonbiztonság védelme, a rend fenntartása, valamint az ezen esetekre előírt szabályok érvényre juttatása. Biztosítani kell: a párt- és állami vezetők utazásait; a politikai, sport- és kulturális tömegrendezvényeket; a magyar és szövetséges csapatok, valamint különleges technikai eszközök manővereit; az ellenséges csapás által veszélyeztetett területek kiürítését; estenként elrendelt országos és helyi feladatokat ... A karhatalmi feladatok megoldása Népköztársaságunk valamennyi fegyveres erejének és fegyveres testületének együttes kötelesség. ... A végrehajtás során első lépcsőben a belügyi, második lépcsőben a munkásőr és harmadik lépcsőben a néphadsereg erőivel kell számolni. ... A munkásőrséget karhatalmi erőként kell kezelni.”²² Nagyjából ugyanezt fogalmazza meg a belügyminiszter-helyettesnek, a Magyar Néphadsereg vezérkari főnökének és a Munkásőrség országos parancsnokának 10 évvel később kiadott 4/1982. számú együttes intézkedése a munkásőrök karhatalmi igénybevételeiről. Itt már szó van a fegyveres erők és testületek szökésben lévő, fegyverrel rendelkező tagjainak, valamint a terrorcselekményt elkövetők és a túszoikat fogva tartók felkutatásáról és elfogásáról is.²³

Az évtized végére erősen kérdéssé vált került a Munkásőrség léte: 1989. március 15-én megjelent röplapon – többi között – követelték a testület feloszlását, amely október 23. előestéjén, részben katonai akció keretében, meg is történt. A két dátum közötti hónapokban, az erősödő ellenzék támadásai között a megújulás neki megfelelő lehetőségeit kereste a Munkásőrség. Szinte sohasem látott mennyiségű pro és kontra cikk jelent meg a testületről. Sorra alakultak meg a Munkásőr Baráti Körök, ugyanakkor egyre szembe tűnőbben kezdtek rendszeressé válni az ellenzéki tüntetéseken a Munkásőrséget elítélő transzparenszek. A Minisztertanács 1091/1989. (IV. 30.) MT határozata döntést hozott arról, hogy „A honvédelmi miniszter vezetésével, az érdekeltek bevonásával, bizottságot kell létrehozni. Az új védelmi koncepció kidolgozásával összhangban át kell tekinteni és a Minisztertanács részére javaslatot kell kidolgozni a Munkásőrség új feladataira, szervezetére, működésére, létszámára vonatkozóan.”²⁴ A Munkásőrség az új feladatait a hátszágvédelemben látta, ami egyébként már egy ideje – a honvédelemről szóló 1976. évi I. törvény 17. paragrafusa (2) bekezdésének b.) pontja értelmében – feladatot jelentett a testületnek.²⁵ Olyan elképzelés is volt, hogy a változások során az amerikai Nemzeti Gárdához hasonló feladatokat lásson el. A nyáron az Országos Parancsnokság egész napos programra hívta meg a Budapesten akkreditált katonai- és légügyi attasékat. Tájékoztatóképpen az országos parancsnok, BORBÉLY Sándor altábornagy, elmondta, hogy „... a Munkásőrség önkéntes társadalmi fegyveres testület, hatszáz hivatásos tiszttel. Összlétszáma hatvanezer, s ez százharmincöt zászlóaljban tömörül. A munkásőrök hetven százaléka üzemi munkás, illetve termelőszövetkezeti, vagy állami gazdasági fizikai dolgozó, tizenharc százaléka értelmiségi. A fennmaradó tizenkét százalék alkalmazott és egyéb foglalkozású.” A Munkásőr című lapban megjelent tudósítás ekképpen fejeződött be: „Véleményét dr. Jean ROSSIER ezredes, Svájc budapesti nagykövetségének véderő attaséja így fogalmazta meg: »A Munkásőrség életébe, tevékenységébe nyújtott betekintés nosztalgikus érzéseket ébresztett bennem. Ugyanis valamikor Svájcban is létezett egy hasonló rendeletetésű szervezet, amelyet azonban sajnos megszüntettek. Nagy kár volt érte. Különösen imponáló számomra, hogy a magyar munkásőrségek igen rövid idő alatt, gyorsan és biztosan mobilizálhatók.«”²⁶

Az Országgyűlés 1989. október 20-án fogadta el az 1989. évi XXX. törvényt, amely a Munkásőrség feloszlásáról rendelkezett, s amelynek minisztertanácsi indoklása kimondta, hogy a Munkásőrség megalakulása óta eltelt időszakban a szervezését kiváltó okok megszűntek.²⁷

A Munkásőrség története ma még feltáratlan.

Jegyzetek:

- ¹ MAROSÁN: 204. p.
- ² Magyar Dolgozók Pártja
- ³ SZÜCS: 71-73. p.
- ⁴ Magyar Kommunista Párt
- ⁵ MSZMP jegyzőkönyvek: 255. p.
- ⁶ RÓDER: 44. p.
- ⁷ Sortüzek: 155. p.
- ⁸ 13/1957. NET. tvr.
- ⁹ A Munkásőrség országos parancsnokának és az országos rendőrfőkapitánynak a közös parancsa. BM.I. p. 1957 47.lad. 8-102. p.
- ¹⁰ Vö. 6. sz. jegyzettel
- ¹¹ Munkásőr szabályzat
- ¹² 49/1978. Korm. r.
- ¹³ 3075/1957. Korm. hat.
- ¹⁴ Sortüzek: 180. p. (HALAS ezredes levele KAZAKOV hadseregtábornoknak.)
- ¹⁵ Feljegyzés a Munkásőrség egyes szervezeti és működési kérdéseiről. BM.I. 10-25/1962
- ¹⁶ 5/1963. BM-MOP. pcs.
- ¹⁷ KÖRÖSI György ezredes belügyminiszter-helyettes a Belügyminisztérium II. Főcsoportfőnökség vezetőjének jelentése a Munkásőrség és a belügyi szervek közötti együttműködési teendőkről. BM.I. 10-332/1963
- ¹⁸ A Belügyminisztérium fegyveres szervei és a Munkásőrség együttes alkalmazásának országos terve. BM.IP. 1962. év, 78. lad. 50-1603
- ¹⁹ Intézkedés az előképzés végrehajtására. Budapest, 1964, Munkásőrség Országos Parancsnoksága. MOL.M.
- ²⁰ Munkásőrség id. szabályzat
- ²¹ 01/1972. a belügyminiszter és a Munkásőrség országos parancsnokának közös parancsa a karhatalmi fegyveres biztosítási feladatok végrehajtásában részt vevő erők igénybevétele, irányításának és együttműködésének rendjéről. BM.I. p. 1972. év, 131. lad.
- ²² 2-221/1971. Honvédelmi Bizottság határozatának melléklete a karhatalmi fegyveres biztosításra vonatkozóan. BM.I.
- ²³ 4/1982. a belügyminiszter-helyettes, a Magyar Néphadsereg vezérkari főnöke és a Munkásőrség országos parancsnoka együttes intézkedése a munkásőrök karhatalmi igénybeviteléről. BM.I.
- ²⁴ 1091/1989. (IV.30.) MT. h.
- ²⁵ 1976/I. tv.
- ²⁶ *Munkásőr* (1989) augusztusi szám.
- ²⁷ 1989/XXX. tv.

Jegyzetekben alkalmazott rövidítések:

MONOGRÁFIÁK

- MAROSÁN – MAROSÁN György: *A tanúk még élnek*. Budapest, 1989, Hírlapkiadó Vállalat. /Tabu./
- RÓDER – RÓDER László: *Született a párt és a nép bizalmából*. Budapest, 1986, Reflektor Kiadó.
- SZÜCS – SZÜCS Miklós: *Ezredes voltam 1956-ban*. Budapest, 1989, Szabad Tér Kiadó.

CIKKEK

- Munkásőr* (1989) augusztusi szám. – *Munkásőr* (1989) augusztusi szám.

SZABÁLYZATOK

- Munkásőr szabályzat – A Munkásőrség Szolgálati Szabályzata. Budapest, 1982, s.n.
- Munkásőrség id. szabályzat – A Munkásőrség Ideiglenes Szolgálati Szabályzata. Budapest, 1966, Munkásőrség Országos Parancsnoksága.

JOGSZABÁLYOK

- 1976/I. tv. – 1976/I. tv. a honvédelemről.
- 1989/XXX. tv. – 1989/XXX. tv. a munkásőrség feloszlásáról.
- 13/1957. NET. tvr. – 13/1957. NET. tvr. a Munkásőrségről.
- 49/1978. Korm. r. – 49/1978. Korm. r. a Munkásőrség feladatairól.
- 3075/1957. Korm.hat. – 3075/1957. Korm. hat. a Forradalmi Munkás Paraszt Kormány határozata a Munkásőrségről.
- 1091/1989. (IV.30.) MT. h. – 1091/1989. (IV.30.) MT. h. a Munkásőrségről.
- 5/1963. BM-MOP. pcs. – 5/1963. A belügyminiszter és a Munkásőrség országos parancsnokának közös parancsa a belügyi szervek és a Munkásőrség együttműködéséről.

LEVÉLTÁRI GYŰJTEMÉNYEK

- BM.I. p. – BM Irattár, Parancsgyűjtemény.

- BM.I. – BM Irattár,
MOL.M. – Magyar Országos Levéltár Munkásörség Gyűjtemény.
- KRESZTHOMÁKIÁK
MSZMP jegyzőkönyvek – A Magyar Szocialista Munkáspárt ideiglenes vezető testületeinek jegyzőköny-
vei. I. köt. *1956. november 11. – 1957. január 14.* Budapest, 1993, Inetra Rt.
- Sortüzek – KAHLER Frigyes (szerk.): *Sortüzek – 1956.* Lakitelek, 1993, Antológia Kiadó.